

# ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

**Гребенник Г.В.**

*аспірант,*

*Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління  
Міністерства екології та природних ресурсів України*

## **ОЦІНКА РЕКРЕАЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ НПП «ПОДІЛЬСЬКІ ТОВТРИ»**

Національний природний парк «Подільські Товтри», створений за Указом Президента України від 27 червня 1996 № 474/96 «Про створення національного природного парку «Подільські Товтри» [8] з метою збереження, відтворення і раціонального використання природних ландшафтів Поділля з унікальними історико-культурними комплексами, які мають високе природоохоронне, естетичне, наукове, рекреаційне та оздоровче значення. Парк розташований в південно-західній частині Хмельницької області на території Кам'янець-Подільського і Чемеровецького та на частині земель Городоцького адміністративних районів. Загальна площа земель, включених в межі НПП «Подільські Товтри», згідно Указу Президента України № 474/96 від 27.06.96 – 261,3 тис. га, що становить 12,5% території області. Найбільша питома вага землекористування, яке включено до території НПП без вилучення за основними землекористувачами та власниками землі, громадян (38,8%), сільськогосподарських підприємств (30,1%), лісгосподарських підприємств (12,4%) та земель запасу (12,9%). Площа земель постійного користування які закріплені за адміністрацією парку складає 4516 га або 1,7% від загальної території [2]. У відповідності до схеми фізико-географічного районування України, територія, на якій створено НПП «Подільські Товтри» розташована в Лісостеповій зоні, Західноукраїнської провінції, Західно-Подільській області, де природні умови сприяють розвитку рекреації і туризму. Серцевину природно-ресурсного комплексу Хмельницької області становить потенціал земельних та водних ресурсів – 72,6% та 13,8%. Величина потенціалу природно-рекреаційних ресурсів складає тільки 5,9%, а лісових – до 3,8% [3].

В підвищенні ефективності використання потенціалу природних ресурсів головна роль належить рекреаційній діяльності. Основними завданнями в рекреаційному природокористуванні є його прискорене освоєння, упорядкування рекреаційних навантажень на ландшафти.

В основу естетичної оцінки ландшафтів регульованої рекреації покладена десятибальна система за узагальненими критеріями, кожний із яких характеризує наявність: рекреаційних насаджень; водних просторів;

рельєфу з допустимими ухилами; мальовничих ближніх та дальніх перспектив (табл. 1, 2).

Таблиця 1

**Розподіл загальної площі земельних ділянок постійного користування НПП за функціональними рекреаційними підзонами, га**

Природоохоронне науково-дослідне відділення	Загальна площа	В тому числі за функціональними зонами			
		зона масового відпочинку	зона інтенсивної рекреації	зона екстенсивної рекреації	зона резерватів
Чемеровецьке ПОНДВ	739,3		606,0		133,3
Кам'янець-Подільське ПОНДВ	829	15,8	758,8	39,6	14,8
Наддністрянське ПОНДВ	1458,4		1171,35	7,7	279,3
Староушицьке ПОНДВ	1489,3	51,8	1227,7	34,7	175,1
<i>Разом, га</i>	<i>4516,0</i>	<i>67,6</i>	<i>3763,8</i>	<i>82,0</i>	<i>602,5</i>
<i>%</i>	<i>100</i>	<i>1,5</i>	<i>83,3</i>	<i>1,8</i>	<i>13,3</i>

Таблиця 2

**Розподіл площі земельних лісових ділянок постійного користування НПП в розрізі функціональних рекреаційних підзон за типами ландшафту, га**

Усього	В тому числі за типами ландшафту									
	закритий			напіввідкритий			Відкритий			
	1А	1Б	разом	2А	2Б	разом	3А	3Б	3В	Разом
Зона масового відпочинку										
66,4	42,7		42,7	1,9		1,9		3,2	18,6	21,8
Зона інтенсивної рекреації										
3430,1	1879,5		1879,5	151,3	1,6	152,9		202,7	1195	1397,7
Зона екстенсивної рекреації										
76,6	8,4		8,4					10,4	57,8	68,2
Зона природних резерватів										
653,1	356,7		356,7	13,4		13,4		15,7	267,3	283
Разом										
4226,2	2287,3		2287,3	166,6	1,6	168,2		232	1538,7	1770,7
Крім того, земельні ділянки, для яких тип ландшафту не визначається										
3,7										

Як показують дані табл. 1 на землях закріплених за НПП найбільша питома вага зони інтенсивної рекреації (83,3%). На основі розподілу площі земель постійного користування НПП в розрізі функціональних рекреаційних підзон (табл. 2) в табл. 3 здійсненна оцінка їх рекреаційної привабливості.

Таблиця 3

**Оцінка рекреаційної привабливості земельних лісових ділянок  
постійного користування НПП  
в розрізі функціональних рекреаційних підзон**

Бали	Естетична оцінка	Пішохідна доступність	Додаткова оцінка	Рекреаційна оцінка	Стійкість до рекреаційних навантажень	Стадія рекреаційної дигресії
<b>Зона масового відпочинку, га</b>						
5,0	0,2			0,2	0,2	44,6
4,0	7,3		0,2	14,9	21,0	
3,0	8,0	44,6		29,5	19,3	
2,0	46,1				4,1	
1,0	4,8		44,4			
Разом	66,4	44,6	44,6	44,6	44,6	44,6
Середній бал	2,3	3,0	1,0	3,3	3,4	5,0
<b>Середньозважений бал – 2,9 (обмежена привабливість рекреаційної діяльності)</b>						
<b>Зона інтенсивної рекреації, га</b>						
5,0	55,9			12,3	7,8	2242,8
4,0	647,0		12,3	1754,7	713,6	
3,0	1134,5	2242,8		475,8	817,7	
2,0	1885,2				630,5	
1,0	10,5		2230,5		73,2	
Разом	3430,1	2042,8	2042,8	2242,8	2242,8	2242,8
Середній бал	2,9	3,3	1,1	3,8	3,0	5,0
<b>Середньозважений бал – 3,2 (приваблива рекреаційна діяльність)</b>						
<b>Зона екстенсивної рекреації, га</b>						
5,0	0,5			0,5	0,5	8,8
4,0	4,2		0,5	5,3	4,2	
3,0	1,3	8,8		3,0	4Д	
2,0	64,8					
1,0	5,8		8,3			
Разом	76,6	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8
Середній бал	2,1	3,0	1,2	3,7	3,6	5,0
<b>Середньозважений бал – 2,5 (рекомендовано уточнити межі)</b>						
<b>Зона природних резерватів, га</b>						
5,0	54,8					314,0
4,0	246,3			308,0	74,7	
3,0	63,0	314,0		6,0	213,2	
2,0	289,0				26,1	
1,0			314,0			
Разом	653,1	314,0	314,0	314,0	314,0	314,0
Середній бал	3,1	3,0	1,0	4,0	3,2	5,0
<b>Середньозважений бал – 3,2 (рекреаційна діяльність заборонена)</b>						
Усього	4226,2	2610,2	2610,2	2610,2	2610,2	2610,2
Середній бал	<b>2,9</b>	3,0	1,0	3,8	3,0	5,0
<b>Середньозважений бал – 3,1 (приваблива рекреаційна діяльність)</b>						

Оцінка рекреаційної привабливості території НПП «Подільські Товтри» проводилася вибірково для ідентифікаційних ділянок одного розміру

(наприклад, 1,0×1,0 км). Результати оцінки розповсюджені на всю територію землекористування постійного користування. Кількість ідентифікаційних ділянок покрила до 50% території. В результаті оцінки природно-рекреаційних ландшафтів виділяються:

1) особливо привабливі ландшафти (4,1-5 балів), до яких входять всі оціночні елементи;

2) привабливі території (3,1-4 балів), у складі яких відсутній один із елементів ландшафту;

3) обмежено привабливі (2,1-3 балів) сформовані на основі двох елементів (насадження і рельєф);

4) мало привабливі (1-2 бали) одноманітні лісові насадження.

Як показують дані табл. 3 найбільш привабливими в рекреаційному аспекті є земельні лісові ділянки, що розміщені в зоні інтенсивної рекреації – середньозважений бал 3,2, тоді як в зоні масового відпочинку – середньозважений бал 2,9. Окремі земельні ділянки зони масового відпочинку мають бал нижчий (2,0) ніж зони екстенсивної рекреації (5,0).

Оцінка рекреаційної привабливості рекреаційних функціональних зон національного природного парку за визначеними критеріями показала, що всі ділянки постійного користування НПП відносяться до категорії обмежено привабливих – зона стаціонарної рекреації (бал 2,9) та привабливих – зона регульованої рекреації (бал 3,1). Найбільшу питому вагу на території НПП постійного користування займають землі рекреаційної зони (83,3%). Разом з тим, окремі земельні ділянки, що розміщені в зоні стаціонарної рекреації мають досить низьку рекреаційну оцінку (до 2 бала) і тому потребують додаткового вивчення щодо їх віднесення до цієї зони. Для підвищення привабливості рекреаційної зони на землях постійного користування НПП необхідно вишукувати додатково природні цінності лісових ресурсів та прилеглих сільськогосподарських ландшафтів для відпочинку населення. Одночасно, потребує удосконалення зонування території та комплексне ув'язування допустимого навантаження на природні ландшафти із існуючими напрямками відпочинку населення на землях, які включені в НПП.

Таким чином, багаті і різнобічні природно-рекреаційні ресурси НПП «Подільські Товтри» є пріоритетними для рекреаційно-лікувальної, рекреаційно-оздоровчої, рекреаційно-спортивної, та рекреаційно-пізнавальної діяльності. Оцінивши оцінку рекреаційної привабливості територій НПП «Подільські Товтри» ми виділили найбільш привабливі ландшафти, які підвищать ефективність використання наявного природно-рекреаційного потенціалу. Одночасно, потребує удосконалення зонування території та комплексне ув'язування допустимого навантаження на природні ландшафти із існуючими напрямками відпочинку населення на землях, які включені в НПП.

#### **Список використаних джерел:**

1. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р., № 2768-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27.
2. Матеріали кадастру територій природно-заповідного фонду. Міністерство екології та природних ресурсів України. Департамент заповідної справи – 2014 р.

3. Проект організації території національного природного парку «Подільські Товтри», охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів і об'єктів, Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління, Мінприроди, Київ: 2012 р.

4. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты. Ред. Мамутова В.К. и др. – К.: Наукова думка, 1992. – 142 с.

5. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України [Текст]: монографія – Львів: Світ, 1993. – 240 с.– Библиогр. с. 236-237.

6. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України [Текст]: монографія – Львів: Світ, 1993. – 240 с.– Библиогр. с. 236-237; Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії. – К.: Інститут туризму федерації профспілок України, 1998. – 130 с.

7. Статистична звітність за формою № 6-зем Державного земельного кадастру станом на 01.01.2013 року.

8. Третяк А., Гребенник А. Природні рекреаційні ресурси України: стан використання та потенціал. – Землевпорядний вісник, № 8. – 2014. – С. 41-45.

**Шведюк Ю.В.**

*аспірант,*

*Національний лісотехнічний університет України*

## **ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНОГО ТА ШТУЧНОГО СПОСОБІВ ЛІСОВІДНОВЛЕННЯ**

Зміна стану довкілля внаслідок природних (наслідки змін клімату) та антропогенних (деструктивна господарська діяльність) чинників здійснює значний вплив на функціонування лісових екосистем, зокрема спричиняє зміну лісорослинних умов і корінних типів лісу, зниження біологічної стійкості лісових насаджень, поширення малопродуктивних видів деревних порід, пошкодження дерев хворобами та шкідниками тощо. Тому сьогодні значної уваги необхідно приділяти процесу лісовідновлення, який повинен бути спрямований на створення високопродуктивних, біологічно стійких насаджень, формування деревостанів із високими захисними властивостями. Основні поняття відновлення лісів наведено у табл. 1.

Лісогосподарську діяльність, зокрема заходи з лісовідновлення в Україні регламентують низка законопроектів, зокрема Лісовий кодекс України, Закон про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі, постанова Кабінету Міністрів України «Про першочергові заходи щодо створення захисних насаджень на неугіддях та в басейнах річок», Державна програма «Ліси України», Концепція реформування та розвитку лісового господарства тощо. У законодавчих і нормативно-правових документах України основними завданнями визначено збільшення лісистості держави, розширене відтворення лісів і забезпечення сталого ведення лісового господарства.